

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 67 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 67 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3792

SEÇMELİ KUR'AN DERSLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA* A QUALITATIVE RESEARCH ON ELECTIVE QUR'AN LESSONS

Adem GÜNEŞ**
Mukadder ALTUN***

Öz

Bu makalede öğretmen görüşlerine göre, seçmeli Kur'an dersine yönelik bir durum tespiti yapmak, dersle ilgili yaşanan sorunları belirlemek ve çözüm önerileri ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden durum analizinden yararlanılmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin farklı bölgelerinde ve farklı şehirlerinde görev yapan 26 öğretmenle görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretim programının yeterli olmadığı, dersin seçiminde öğrencinin kendi tercihi yanında ailesi ve okul idaresinin etkili olduğu, öğrencinin kendi isteği ile bu dersi seçmesinin dersin verimliliğine etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan öğretmenler, sınıf mevcutlarının kalabalık olmasını, öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerindeki farklılıklarını, derse yönelik isteksizliklerini, ders kitabının yetersizliğini, ders için ayrı bir sınıfın bulunmamasını ve ailelerin dersle ilgili yeterli bilince sahip olmayışlarını derse ait zorluklar olarak ifade etmişlerdir. Sonuçta derslerin daha nitelikli ve daha tercih edilebilir bir noktaya ulaşması için başta dersin müfredatı olmak üzere belirtilen birçok sorun alanında iyileştirmeler yapmak gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi, Seçmeli Ders, Öğretmen, Öğretim Programı.

Abstract

In this article, according to the opinions of the teachers, it is aimed to make due diligence for the elective Qur'an lesson, to identify the problems experienced in the lesson and to propose a solution. In research, situation analysis from qualitative research were used. In this context were conducted interviews with 26 teachers working in different regions and cities of Turkey. The datas in research were obtained through a semi-structured interview form. It was concluded that the student's choice of this course with his own willingness had an effect on the efficiency of the course. On the other hand, the teachers stated that the classes were crowded, the differences in the readiness levels of the students, their reluctance towards the course, the insufficiency of the textbook, the absence of a separate classroom for the course, and the families' lack of awareness about the course as difficulties of the course. As a result, in order for the lessons to reach a more qualified and preferable point, it is necessary to make improvements in many problem areas, especially the curriculum of the course.

Keywords: Religious Education, Elective Qur'an Lesson, Elective Lesson, Teacher, Curriculum.

* Bu makale Adem Güneş danışmanlığında Mukadder Altun tarafından hazırlanan "Öğretmen Görüşlerine Göre Seçmeli Kur'an Dersleri Dersleri -Nitel bir Araştırma-" adlı yüksek lisans tezinde elde edilen veriler ışığında üretilmiştir.

** Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı

*** Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, Artvin/Türkiye

GİRİŞ

Eğitim kurumlarından beklenen amaçlar bireylerin yalnızca kariyer ve meslek sahibi olmalarını sağlamaları değil, aynı zamanda din ve değerler alanında uygun ve doğru yaklaşımlarla davranış kazandırmalarıdır. İnsanların dine olan ihtiyaçları var olduğu sürece onun kurumsal düzeyde eğitiminin de yapılması bir ihtiyaçtır. Doğru zamanda ve uygun koşullarda eğitimin gerçekleştirilmesi, yaşamdaki dinî veya din dışı birçok problemin çözümünde önemli bir rol oynamaktadır.

Anayasada temel haklardan biri olarak kabul edilmiş olan isteğe bağlı din eğitimi ve öğretimi, 2010 yılındaki 18. Milli Eğitim Şurası'nda yeniden gündeme gelmiştir. Arzu eden velilerin, çocuklarının manevi ve ahlaki gelişimlerine yardımcı olması amacıyla seçmeli din dersleri alabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması, şurada alınan kararalar arasındadır.

2012 yılında 8 yıllık kesintisiz eğitim sona erdirilerek 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmiş ve bu kapsamda imam-hatiplerin ortaokul kısımları yeniden açılmıştır. 6287 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu" ile ortaokullarda ve imam-hatip ortaokullarında öğrencilerin eğitimlerini destekleyecek şekilde seçmlik dersler oluşturulmuştur. Seçimlik dersler içinde "Din, Ahlak ve Değerler" alanında Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler dersleri yer almıştır.

Seçmeli derslerle öğrencilerin akademik başarılarının yanında ilgi ve yeteneklerini keşfetmeleri ve geliştirmeleri amaçlanmaktadır. Bu dersler, velinin rehberliğinde öğrenci tarafından ilgi, yetenek ve istekleri doğrultusunda seçilmesi uygun görülmüştür. Uygulamada öğrenci ve velilerin bilgilendirilmesi, okullarda dilekçe örneklerinin kolayca görülebilecek yerlere asılması, öğrenci isteğinin ders seçiminde ön planda tutulması gerekmektedir. Öğrenci sayısı 10'a ulaştığında grup oluşturulabilen seçmeli Kur'an-ı Kerim derslerinde, ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarının 5. sınıflarında aynı programın uygulanması uygun görülmüştür (MEB, 2012a).

Öğretim programına göre derste öğrencilerin, Kur'an-ı Kerim'in hayatımızdaki yerini fark etmeleri ve Kur'an-ı Kerim'in içeriği hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmaktadır. Bu yüzden bu ders kapsamında ilahî mesajların öğrenciler tarafından iyi anlaşılması sağlanabilmelidir. (Kaymakcan, Aşlamacı, Yılmaz, & Telli, 2013, 60) Lafzın doğru okumanın manaya olan etkisi düşünüldüğünde Kur'an-ı Kerim dersinde öğrencilerin Kur'an'ı kurallarına uyarak doğru ve güzel okumayı öğrenmesi ve bazı sure ile ayetleri de kurallarına uygun olarak ezberlemesi amaçlanmaktadır. Bu amaç, telaffuz ve güzel okuma konusunda öğrencilerin farklı seviyelere sahip olduğunu bilmeyi ve bunu göz önünde bulundurmaya gerektirmektedir. Öğretim programına göre de Kur'an-ı Kerim dersinde gerçekleştirilmesi beklenen en önemli amaç; öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i severek ve isteyerek okumaları, anlamaları ve ezberlemeleridir (MEB, 2012a, 2).

1. PROBLEM

Araştırmamızın konusu seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin verimliliği ile ilgili öğretmen görüşlerini içermektedir. Bu çerçevede, "Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?" sorusu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu temel problem doğrultusunda araştırmada, Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin amaçlarına, öğretim programına, eğitim-öğretim sürecine, ölçme ve değerlendirmeye, dersin seçilme durumuna, derste yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine ve öğretmen yeterliliklerine yönelik öğretmen görüşleri alt problemler olarak ele alınacaktır.

2. AMAÇ VE ÖNEM

Millî Eğitim Bakanlığının 2012-2013 eğitim-öğretim yılı itibarıyla seçmeli derslerle ilgili istatistiksel verilerine göre, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında ortaokulların 5. sınıfına 1 milyon 193 bin 993 öğrenci kayıt yaptırmıştır. Bu öğrencilerden 647 bin 349'u seçmeli din dersleri içinde en çok Kur'an-ı Kerim dersini seçmiştir. Kur'an-ı Kerim dersi, diğer seçmeli dersler arasındaki seçilme sıklığı incelendiğinde 3. sırada yer almıştır. Aynı öğretim yılında liselerin 9. sınıfına 1 milyon 318 bin 260 öğrenci kayıt yaptırırken bu öğrencilerin 385 bin 101'i ise Kur'an-ı Kerim dersini seçmiştir. Seçmeli din derslerinin diğer dersler arasındaki seçilme sıklığı incelendiğinde ise Kur'an-ı Kerim dersi 5. sırada yer almıştır (Bahçekapılı, 2013, 51).

2014-2015 eğitim öğretim döneminde 5. sınıf öğrencilerinin sayısı toplam 3,5 milyona yakın olup 415 bin civarında öğrenci Kur'an-ı Kerim dersini seçmiştir. Bu dönemde diğer seçmeli derslerle kıyaslandığında Kur'an-ı Kerim dersi üçüncü sıradadır. Fakat ortaokullardaki diğer sınıf düzeyleri ile liselerdeki seçilme oranlarına baktığımızda Kur'an-ı Kerim dersi ilk üç içinde değildir (DÖGM, 2015).

Kur'an-ı Kerim dersinin örgün eğitimde müfredata seçmeli olarak dâhil edilmesi din eğitimi açısından son derece önemli bir gelişmedir. Fakat Kur'an-ı Kerim dersinin seçilme oranlarına bakıldığında, 5. sınıflarda bir düşüşün olduğu ve ilerleyen sınıflarda dersin daha az seçildiği görülmektedir. Bu durum uygulamada bazı problemlerin olduğuna işaret etmektedir. Öyle gözüküyor ki seçmeli dersler gerekli

hazırlıklar yapılmadan müfredata dâhil edildiği için eksikliklerle başlamış, süreç içinde uygulamada düzeltilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde ihtiyaçlarının ve beklentilerinin ne kadarının karşılanabildiği, dersin seçilme durumu, eğitim-öğretim süreci ve sürecin unsurları açısından uygulamanın görülmesi, yaşanan problemlerin tespit edilebilmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilebilmesi, böylece eksikliklerin görülüp düzeltilmesi için konuyla ilgili yapılacak araştırmalar ve değerlendirmeler son derece önemlidir.

Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi konusunda durum analizi yapmak ve bu dersin daha verimli hale getirilmesi konusunda katkı sunmayı hedefleyen bu araştırmada; dersin amaçları, öğretim programı, eğitim-öğretim süreci, dersin seçilme durumu, öğretmen yeterlilikleri ve ölçme-değerlendirme gibi konularda yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine yönelik öğretmen görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Desen

Araştırmamızda, nitel araştırma desenlerinden durum analizi kullanılmıştır. Bu bağlamda seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi "nasıl, niçin?" soruları ile problem kendi gerçekliği içinde ele alınmış ve öğretmenlerin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersiyle ilgili birçok konu hakkında görüşleri incelenmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Nitel araştırmaya dayalı gerçekleştirilen araştırmamızda; amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışma grubuna ülkemizin farklı şehir ve coğrafi bölgelerinden, farklı kıdem sahibi, farklı mezuniyet durumları olan katılımcıların seçilmesine özen gösterilmiştir. Çalışmamızda, Türkiye'nin farklı şehirlerinde görev yapan 11 erkek, 15 kadın olmak üzere hepsi kadrolu toplam 26 öğretmenle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin 4'ü Karadeniz; 3'ü İç Anadolu; 7'si Marmara; 3'ü Doğu Anadolu; 3'ü Ege; 3'ü Akdeniz ve 3'ü de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde görev yapmaktadır. Nüfus yoğunluğu göz önünde bulundurularak Marmara Bölgesi'nden daha çok öğretmenle görüşülmüştür. Öğretmenlerin eğitim durumları incelendiğinde öğretmenlerden 13'ü DKAB mezunu; 10'u ilahiyat mezunu olmak üzere 23'ü lisans, 2'i yüksek lisans, biri ise doktora mezunudur. Öğretmenleri yaşlarına göre sınıflandırdığımızda 10 öğretmen 20-29; 12 öğretmen 30-39; 4 öğretmen de 40-50 yaşları arasındadır.

3.3. Veri Toplama ve Analizi

Araştırmamızda nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama tekniği olarak görüşme tekniği, veri toplama aracı olarak da yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veri toplama aracı oluşturulmadan önce hem seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programı incelenmiş hem de literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca üç öğretmenle ön görüşme gerçekleştirilerek, görüşme formuna son şekli verilmiştir.

2017 yılında tamamlanan görüşmelerin 15'i yüz yüze gerçekleştirilirken 5'i on line olarak gerçekleştirilmiştir. 6'sı ise yazılı olarak yapılmıştır. Görüşmeler yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Kaydı alınan görüşmeler çözümlenmiş, yazılı metin hâline getirilmiş ve sistematik bir şekilde kodlanmıştır. Görüşme sırasında her bir öğretmene "Ö.1" şeklinde sıra numarası verilmiştir. İkinci olarak öğretmenlerin görüşleri, ilgili başlıklar altında toplanmıştır. Son olarak ise içerik analizi yapılmış ve araştırmanın alt problemlerine uygun olarak veriler yorumlanmıştır. Veriler analiz edilirken betimsel ve yorumlayıcı bir yaklaşım takip edilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırma kapsamında seçmeli Kur'an-ı Kerim dersine giren öğretmenlere dersin amaç ve hedefleri, öğretim programı, eğitim-öğretim süreci, ölçme ve değerlendirmesi, seçilme durumu ve derse yönelik kendi yeterliliklerini değerlendirmeleri istenmiştir. Verdikleri cevaplardan hareketle bir durum tespiti yapılmıştır. Böylece öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar belirlenerek bu sorunlara yönelik çözüm önerileri dile getirilmiştir.

4.1. Dersin Amaç ve Hedefleri

Öğretmenlere ilk olarak "Kur'an-ı Kerim dersinin seçmeli olarak müfredata dâhil edilmesi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?" diye sorulmuştur. Katılımcıların tamamı, Kur'an-ı Kerim dersinin seçmeli olarak müfredata dâhil edilmesini olumlu karşıladıkları ve isabetli bir uygulama olarak gördüklerinin belirtmişlerdir.

Ö.11, Ö.12, Ö.21 ve Ö.24 kodlu katılımcılar seçmeli Kur'an-ı Kerim dersini büyük bir fırsat ve nimet olarak değerlendirirken, Ö.13 ve Ö.16, her okulda mutlaka seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin okutulması gerektiğini söylemişlerdir. Bir katılımcı¹ ise, bu fırsatın iyi değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

¹ Ö. 11.

Nitekim yapılan başka bir araştırmada da öğretmenler, seçmeli din derslerinin okul programlarına dâhil edilmesini önemli bir gelişme olarak gördüklerini ifade etmişlerdir (Bahçekapılı, 2013, 197-198).

Seçmeli dersler arasında kıyaslama yapan Ö.10, bu dersler içinde en mantıklısının Kur'an-ı Kerim olduğunu, diğer derslerin vakit kaybı olduğunu dile getirmiştir. Kur'an-ı Kerim eğitiminin gerekliliğine değinen Ö.18'in söyledikleri ise dikkat çekicidir. Ö.18, "Müslümansa bu millet -ki öyledir- 'Kitabımdır' dediği Kur'an-ı Kerim'i bu milletin evlatları tanınmalıdır. Hem de yakından tanınmalıdır. Bundan ötürü Kur'an-ı Kerim'in ders olarak bu ülkenin tüm okullarında yer alması yerinde bir gerekliliktir" diyerek Kur'an dersinin öğretimin bütününde var olması gerektiği kanaatindedir. Ö.20 ve Ö.22 ise, Kur'an-ı Kerim eğitiminin erken yaşlarda verilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Öğretmenlerin yaklaşık yarısı² yaz tatilinde Kur'an kursuna ve camiye gidemeyen ya da gitmek istemeyen öğrencilerin olduğuna dikkat çekmişler ve bu öğrencilerin seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi vasıtasıyla okullarda Kur'an-ı Kerim'i öğrenebilme fırsatı yakaladığını söylemişlerdir. Kursu giden öğrenciler için de bir avantaj olduğunu belirten öğretmenler, okul döneminde bu öğrencilerin Kur'an-ı Kerim eğitimlerini kesintiye uğratmadan devam ettirebildiğini böylece hem Kur'an-ı Kerim'i unutmadıklarını hem de geliştirme fırsatı bulduklarını eklemişlerdir. Ö.6 bu konuda, "Büyüleriyle beraber çocuklar, arkadaşlarının dalga geçmeleri sebebiyle camiye ya da yaz Kur'an kursuna gitmek istemiyorlar. Bu yüzden öğrenciler okulda bu dersi seçtiklerinde, derslerinin yanında gayet rahat bir şekilde Kur'an-ı Kerim dersini alabiliyorlar" diyerek öğrencilerin Kur'an öğrenmek için yaz Kur'an kursuna gitmeme nedenlerinden birine dikkat çekmiştir. Konu üzerine yapılan bir araştırmada da seçmeli din derslerini alan öğrencilerin yarısından fazlasının yaz Kur'an kursuna ya hiç gitmeyen ya da düzenli olarak devam etmeyen öğrenciler olduğu tespit edilmiştir (Meydan, 2013, 231).

Araştırmamızda katılımcıların bir bölümü³ Kur'an-ı Kerim'in doğru eğitimi konusuna değinmiş, 3 katılımcı⁴ ise, okullardaki seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi ile öğrencilerin Kur'an'ı yetersiz kişilerden değil; doğru kaynaklardan ve uzman kişilerden öğrendiklerini söylemişlerdir. Bu durumu Ö.1, yaz Kur'an kurslarındaki hocaların yetersizliklerine vurgu yaparak şöyle dile getirmektedir: "Cami imamlarının eski öğretim yöntemleriyle yaptıkları eğitimde aksaklıklar olabilmektedir. İlahiyat fakültesi mezunu donanımlı kişiler tarafından yapılan Kur'an öğretimi, öğrenciler açısından son derece önemlidir."

Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi iki öğrenme alanından oluşmaktadır. İlki, Kur'an-ı Kerim'in mesajı, ikincisi Kur'an-ı Kerim'in doğru ve kurallarına uyularak okunması, tecvit kuralları ve ezberlenecek dua ve surelerdir. Dersten amaçlanan sadece Kur'an-ı Kerim'i okumak değil, Kur'an'ın mesajının da anlaşılmasıdır. Bu sebeple öğretmenlere öğrencilerin Kur'an'ın mesajını algulayıp davranışlarına yansıtılabilmeleri durumuyla ilgili olarak, "Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin öğrencilerin dindarlığına, ahlakına ve davranışlarına olan etkileri hakkında düşünceleriniz nelerdir?" şeklinde sorulmuştur.

Öğretmenlerin yarısından fazlası seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin öğrencilerin davranışlarına olumlu etkisinin olduğunu düşünmektedir. Ö.1, Ö.2, Ö.17, Ö.19 öğrencilerin abdest aldıklarını, namaz kılabildiklerini dini bir davranış içine girdiklerini söylerken, Ö.1, Ö.7, Ö.9, Ö.10, Ö.14, Ö.19, Ö.22 öğrencilerin davranışlarına daha dikkat ettiklerini ve arkadaşlarına daha iyi davrandıklarını dile getirmiştir. "Öğrenciler, yaramazlık yaptıklarında yaptıkları hatayı fark ediyorlar. Davranışlarında da daha dikkatli olduklarını gözlemliyorum" diyen Ö.7, bu dersle öğrencilerin davranışlarında daha sorumlu davrandıklarına dikkat çekmiştir. Nitekim seçmeli din derslerinin öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirildiği araştırmalarda da öğrencilerin ahlakının güzelleştiği, ibadetlerini daha düzenli yapmaya başladıkları ve davranışlarına daha dikkat ettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Kotan, 2015, 70-74; Köse, 2018, 42-43).

Kur'an öğrenmenin sadece onun metnini okumaktan ibaret olmadığını, anlamanın ve anlatmanın da bir o kadar önemli olduğunun üzerinde durduğunu söyleyen Ö.8, Ö.12 ve Ö.15 öğrencilere bu bilinç verildiği için Kur'an ahlakını çocuğun fark edebildiğini ve davranışlarında da daha özenli olmaya gayret ettiğini belirtmişlerdir. Ö.18, Kur'an-ı Kerim'in olumlu etkisinin kaçınılmaz olduğunu dile getirirken Ö.12'nin Kur'an'ın Türkçesini okumanın günah olduğunu düşünen öğrencilerle bile karşılaştığını söylemesi dikkat çekicidir.

Çocuk oldukları için onlardan çok şey beklemediğini söyleyen Ö.21, "Tohum ekip sulamak misalidir bu. Çocuğun; abdesti, Kur'an'a saygıyı, Kur'an okunurken dinlemeyi, susmayı öğrenmesi bile çok önemlidir" diyerek büyük değişimlerin zaman içinde olacağına dikkat çekmiştir. Buna karar vermek için daha erken olduğunu düşünen Ö.9 ise, "Kur'an-ı Kerim dersinin öğrencinin davranışlarına, dindarlığına ve ahlakına olan etkisi kısa vadede ölçülebilecek bir nitelik taşımamaktadır. Derste yapılan etkinlikler, onların zihinlerine işlerken bunların davranış hâline

² 12 kişi: Ö.1, Ö.3, Ö.4, Ö.6, Ö.7, Ö.8, Ö.9, Ö.12, Ö.14, Ö.15, Ö.17, Ö.23.

³ 5 kişi: Ö.1, Ö.6, Ö.8, Ö.12, Ö.17.

⁴ Ö.6, Ö.8, Ö.17.

dönüşmesi belli bir süreç olacaktır” diyerek zaman içinde öğrencilerde gerçekleşecek olumlu değişimler adına ümitli olduğunu belirtmiştir.

Öğretmenlerin bir bölümü derslerin öğrencinin davranışlarına etkisi olduğunu düşünürken diğer bir bölümü⁵ gözlemlerinden yola çıkarak bu dersin öğrencilerin dindarlığına, ahlakına ve davranışlarına belirgin bir etkisinin olmadığını ifade etmiştir. Ö.3, Ö.16 ve Ö.23 genelde ılımlı ailelerin çocuklarının Kur’an-ı Kerim dersini seçtiklerini belirtmiştir. Fen lisesinde görev yapan Ö.6 ise, öğrencilerin davranışlarında popüler kültürün etkisini dile getirmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır: “Sadece Kur’an-ı Kerim dersi için değil, bütün din alanındaki dersler için genel bir değerlendirme yaptığımda öğrencilerin dindarlığına, ahlakına ve davranışlarına etkisinin çok fazla olmadığını düşünüyorum. Aslında öğrenciler pek çok şeyi biliyor. Fakat uygulamaya gelince, çocuklar popüler kültür içinde çatışma içine düşüyor.”

Kur’an’ın mesajına yönelik konuların verimli işlenemediğini düşünen Ö.11 ve Ö.24 ise, dersin işlenişinin öğrencilerin Kur’an’ı yüzünden okuyabilme yeteneklerini geliştirmek odaklı olduğunu ifade etmiş, diğer bir katılımcı Ö.20 ise, meal çalışması olmayınca davranış değişikliğinin gözlemlenemediğini belirtmiştir. Konuyla ilgili başka araştırmalar öğrenci ve velilerin Kur’an’ı anlama, yorumlama gibi konularda beklentilerinin olmadığını dikkat çekmiştir. Veli ve öğrencilerin beklentisi, Kur’an’ı yüzünden güzel bir şekilde okumaktır. Aynı araştırmaya göre öğretmenlerin büyük kısmı Kur’an-ı Kerim dersinde Kur’an’ı yüzünden okuma üzerine yoğunlaşmış durumdadırlar (Çiftçi, 2017, 112). Bir diğer araştırmaya göre ise öğretmenler, öğrenci ve ailelerinin en kısa zamanda Kur’an okumaya geçme beklentileri olduğunu, bu yüzden öğretmenlerin de derste yüzünden okumaya daha fazla önem verdiklerini, Kur’an’ı anlama boyutunun ise eksik kaldığını belirtmişlerdir (Bahçekapılı, 2013, 217).

Katılımcı görüşleri ortaya koymaktadır ki bu ders öğrencilerin kutsal kitapları olan Kur’an’ı Kerim’i tanımaları ve onunla münasebet kurmaları bakımından önemli bir imkân ve fırsattır. Hatta bu noktada yaz Kur’an kurslarının bir takım eksiklik ve olumsuzluklarını da tolere edebilecek bir niteliğe sahiptir. Ancak derse ait hedeflerin Kur’an’ın mesajına ve doğru okunmasına yönelik olarak ikiye ayrıldığı düşünülecek olursa öğretmenler, velilerin beklentilerinin daha çok yüzüne okuma üzerine odaklandığı neticede dersin uygulamasının da bu konu üzerine yoğunlaştığı dolayısıyla Kur’an’ın mesajını işleme boyutunun zayıf kaldığı hususuna dikkat çekmektedirler.

4.2. Öğretim Programı

Araştırma çerçevesinde öğretmenlere “Seçmeli Kur’an-ı Kerim dersi öğretim programını takip ediyor musunuz? Öğretim programı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” şeklinde bir soru yöneltilerek programla ilgili sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Verilen cevaplar neticesinde öğretmenlerin, öğretim programının sınıf ortamında eksiksiz uygulanabilmesini ve programdaki amaç ve hedeflerin tamamına ulaşılmasını çok mümkün görmedikleri ortaya çıkmıştır.

Araştırma kapsamındaki öğretmenlerin yaklaşık yarısı⁶ öğretim programını takip ettiklerini ve müfredat konusunda sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Programı beğenmemekle beraber onu takip eden Ö.6, öğrencinin istekli olmasının öğretim programından çok daha önemli olduğunu vurgulamıştır.

Öğretim programını, aceleyle yapılmış bir program olarak nitelendiren Ö.9’un söyledikleri ise dikkat çekicidir: “Evet, öğretim programını takip ediyorum. Lakin aceleyle yapılmış bir program olduğunu düşünüyorum. Programın hedefleri sanki sahada meydana gelebilecek olumsuz ihtimalleri göz önüne almadan oluşturulmuş gibi. Zaten bu dersi veren öğretmenlerin çoğunun programı dikkate almadığını, cami usulü bir öğretim gerçekleştirdiğini düşünüyorum.” İlk yıllarda öğretim programını takip etmediğini söyleyen Ö.7 ise, öğretim programını takip etmeye başladıktan sonra da başarı seviyesinde pek bir farklılık olmadığını belirtmiştir.

Katılımcılardan bir kısmı ise⁷ öğretim programını kısmen takip ettiklerini belirtmektedir. Bu görüşteki katılımcılardan Ö.3, “Aynı zamanda hem Kur’an öğretilmesi hem öğrencilerin Kur’an okuyuşlarının geliştirilmesi hem sure takibi hem de programın uygulanması neredeyse imkânsız” şeklindeki sözleriyle bu konudaki gerekçesini ortaya koymuştur. Ö.21 ise Ö.23 ise, öğretim programında olan her şeyi derste gerçekleştiremediklerini Kur’an okunmasına daha çok zamanın ayrılması gerektiğini dile getirmişlerdir.

Programın geliştirilmesine yönelik Ö.11, “Dersin uygulamaya dönük kazanımları düzenlenerek Kur’an-ı Kerim’in içeriğinin öğretimine gereken zamanı ayıracak bir müfredat geliştirilebilir” derken Ö.1, “Kur’an eğitimi, namaz dua ve sureleri daha önce verilmelidir. Ben Kur’an-ı Kerim dersinde Yasin, Mülk, Nebe ve Amenerrasülü’yi okutuyorum. Çünkü bu sureler toplumda faziletli olarak biliniyor, okunma ihtiyacı oluyor” şeklindeki fikriyle öğretim programında yapılabilecek değişikliklerle ilgili önerilerde bulunmuşlardır. Konuyla ilgili Bahçekapılı’nın araştırmasında da benzer bir yaklaşımla öğretmenler, ilk yıl Kur’an okuma becerisi

⁵ 8 kişi: Ö.3, Ö.6, Ö.11, Ö.16, Ö.20, Ö.23, Ö.24, Ö.25.

⁶ 11 kişi: Ö.6, Ö.7, Ö.9, Ö.10, Ö.11, Ö.14, Ö.17, Ö.18, Ö.20, Ö.22, Ö.25.

⁷ 10 kişi: Ö.1, Ö.3, Ö.5, Ö.8, Ö.15, Ö.16, Ö.19, Ö.21, Ö.23, Ö.26.

kazandırılması ve temel ezberleri tamamlamalarının, sonraki süreçte ise Kur'an'ın anlamına dair konuların verilmesinin daha uygun olacağını belirtmişlerdir (Bahçekapılı, 2013, 217).

Öğretmenlerden bazıları ise,⁸ öğretim programını takip etmekle beraber öğrencilerin ihtiyaçlarına göre eklemeler ve düzenlemeler yaptıklarını söylemiştir. Bunlar dışındaki bir kısım öğretmenin ise⁹ öğretim programını takip etmedikleri görülmektedir. Ö.12, müfredatın ortaokul öğrenci seviyesinin üstünde olduğunu ifade ederek ortaokullar için ayrı bir öğretim programının hazırlanması gerektiğini dile getirmiştir. Öğretim programının uygulanması için zamanın yetmediğini söyleyen Ö.24 ise kendilerinden beklenenlerle uygulama arasındaki uyumsuzluktan bahsetmiştir.

Görüldüğü üzere bir kısım öğretmen öğretim programını takip etmediklerini ifade etseler de çoğunluk programı takip etmektedir. Ancak neredeyse öğretmenlerin tamamına yakını programın eksikliklerine ve yetersizliğine vurgu yapmakta hatta bazıları programı geliştirerek uyguladığını ifade etmektedirler. Programı takip etmediklerini ifade edenler ise ders saatinin ilgili programı uygulamaya yetersiz olduğu veya programın öğrenci seviyesinin üzerinde olduğu gibi gerekçelerle uygulamadıklarına dikkat çekmektedirler. Bu da göstermektedir ki programlar uygulamadaki zorluklar göz önüne alınarak öğrenci düzeylerine ve öğretmen ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenerek, teoriyle pratik arasındaki uyumsuzlukların giderilmesi gerekmektedir.

4.3. Eğitim-Öğretim Süreci

4.3.1. Ders Kitabı

Ders kitabı, öğretmenin genel olarak derste en fazla yararlandığı öğretim materyalidir. Bu öneminden dolayı çalışma grubundaki öğretmenlerimize ilgili ders kitabı hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Katılımcılardan Ö.11, Ö.13, Ö.17, Ö.18 ve Ö.26 ders kitabını kullandığı ve takip ettiğini ifade ederken, çoğunluk¹⁰ ders kitabını kısmen takip ettiğini bunun yanında farklı yardımcı kaynakları da kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ö.1, ders kitabının okullara öğrenci sayısına göre gelmediğini ve derslerinde kaynak sorunu yaşadıklarını belirtirken, Ö.14 ve Ö.25, oluşturulan sınıflarda öğrenci seviyelerinin aynı olmadığını, elif-ba, harfler, hareketler ve okunuşların bütün sınıf seviyelerindeki kitaplarda olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Görür'in araştırmasında da öğretmenler benzer hususa dikkat çekerek harflerin ve alfabenin öğretimi için ders kitaplarına çalışma sayfalarının eklenebileceği ifade etmişlerdir (Görer, 2015, 57).

Ö.15, Ö.17, Ö.19 ve Ö.20 ise ders kitaplarının daha renkli ve daha eğlenceli olabileceğini önerirken Ö.16, dersin bir çalışma kitabının olması gerektiğini söylemiştir. Dersle ilgili bir diğer çalışmada da öğretmenler çalışma kitabının var olması ve kitabın daha renkli, eğlenceli, etkili olabileceğini dile getirmişlerdir (Meydan, 2015, 685-686). Bu durum ile ilgili Ö.21, "Bulmacalar veriyorum. Bulmacalar kitapta olsa çok daha iyi olur. Etkinlikler özellikle beşinci sınıf kitabında olmalı. Ben bunlar için ekstra çaba harcıyorum. Araştırıyorum, fotokopi çektiyorum, yazdırıyorum. Kitapta etkinlikler olmalı. Eğlenerek öğreteceksek öğretmene artı yük olmadan ders kitabı ihtiyacı karşılamalıdır" diyerek ders kitabıyla ilgili beklentilerini ifade etmiştir. Öğretmenlerin bir kısmı ise¹¹ ders kitabını hiç takip etmediğini belirtmiştir. Bunlardan Ö.10, "Ders kitabı, okula hiç gelmedi. Kitabın kapağından bile hiç haberim olmadı" diyerek ders kitabını kullanmamasının nedenini açıklamıştır.

Konuyla ilgili diğer araştırmalarda ortaya çıkan ortak husus öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim ders kitabını genel olarak içerik ve şekil açısından beğenmediklerini ifade etmeleridir. Bu yüzden birçoğu ders kitapları yerine farklı materyaller kullanmaya yönelmektedirler (Bahçekapılı, 2013, 239; Çiftçi, 2017, 224; Meydan, 2015, 686). Neticede araştırmamızla birlikte diğer araştırma verilerini bir bütün olarak ele aldığımızda, ders kitaplarının nitelik ve nicelik bakımından yetersiz olduğu, geliştirilerek farklı ihtiyaç ve farklı düzeylere göre güncellenmesinin bir zorunluluk olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

4.3.2. Sınıf Mevcutları ve Seviye Farklılıkları

Çalışma grubundaki katılımcılara, "Kur'an-ı Kerim dersindeki sınıf mevcutları ne kadar? Sizce sınıf mevcutlarında ideal sayı ne olmalıdır?" şeklinde sorulmuştur. Bu konuda görüş belirten öğretmenlerin yarısından fazlası¹² kalabalık sınıflara sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılar amaç ve hedeflere ulaşma noktasında kalabalık sınıfları ciddi birer engel olarak görmektedir. Sınıf mevcudunun 5. sınıflarda 40 kişi olduğunu söyleyen Ö.1, "Sınıf kalabalık olduğunda bir çocuğa bir satır bile okutamıyorum. 14 kişilik başka bir sınıfta öğrencilerle daha bireysel ilgileniyorum. Böylece daha kaliteli bir öğretim gerçekleştiriyorum" diyerek sınıf mevcudunun dersin verimliliğine olan etkisini, girdiği iki sınıfta yaptığı kıyaslama ile dile getirmiştir. İstanbul'da bir ortaokulda görev yapan Ö.8 ise, "60 kişilik sınıflarda Kur'an-ı Kerim dersini işlemeye çalışıyorum.

⁸ Ö.1, Ö.15, Ö.8.

⁹ Ö.2, Ö.12, Ö.13, Ö.24.

¹⁰ 13 kişi: Ö.1, Ö.3, Ö.4, Ö.6, Ö.8, Ö.9, Ö.14, Ö.15, Ö.16, Ö.19, Ö.21, Ö.23, Ö.24.

¹¹ 8 kişi: Ö.2, Ö.5, Ö.7, Ö.10, Ö.12, Ö.20, Ö.22, Ö.25.

¹² 18 kişi: Ö.1, Ö.3, Ö.5, Ö.6, Ö.8, Ö.10, Ö.11, Ö.12, Ö.14, Ö.17, Ö.18, Ö.19, Ö.21, Ö.22, Ö.23, Ö.24, Ö.25, Ö.26.

Çok sağlıklı bir eğitim süreci geçiriyoruz. Seçmeli derslerde bir üst sınıra olması gerekiyor” diyerek sınıf mevcudunun önemli bir problem olduğunu dile getirmiştir. Öğretmenlerin yarısı¹³ ideal sınıf mevcudunun en fazla 20 kişi olması gerektiğini ifade ederken, diğer yarısı¹⁴ bu sayının 15 olması gerektiği kanaatindedirler.

Sınıfların mevcudu konusunda olduğu gibi aynı sınıftaki seviye farklılıklarını da katılımcıların kahir ekseriyeti¹⁵ önemli bir sorun olarak görmektedirler. Bundan dolayı dersin uygulama imkânını geliştirmek için seviye sınıflarının oluşturulmasının önemine vurgu yapmışlardır. Bu durumu biraz daha açıklayan Ö.12, Ö.14 ve Ö.24 okumayı bilen-bilmeyen, sadece harfleri bilen, okumayı çok iyi bilen gibi çok farklı seviyede birçok öğrencinin aynı sınıfta olduğunu, sınıftaki bu seviye farklılığının öğretimi hem zorlaştırdığını hem de bazı öğrenciler için olumsuz sonuçlar doğurduğunu söylemişlerdir. Ayrıca Ö.12 ve Ö.14, sınıf içinde seviye grupları oluşturduklarını ancak bu durumda da sınıfın kalabalıklığı ve sürenin yetmeyişi yüzünden grupları kontrol etmenin zorluğunu yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Gerek sınıfların kalabalık oluşu gerekse bundan kaynaklı olarak seviye sınıflarının problem oluşturması, başka araştırmalarda da vurgulanan ortak hususlar arasındadır (Çiftçi, 2017, 216-218; Görür, 2015, 38-39; Gürer & Keskiner, 2016, 252). Derse ait ilgili yönergede seviye gruplarının oluşturulması talep edilmektedir (TTKB, 2013). Kur’an öğretimi bireyin kendi hızında öğrenmeyi gerçekleştireceği bir eğitim olmasından dolayı seviyesi aynı düzeyde olan öğrencilerin bir araya gelmesi makul bir seçenektir. Ancak öğretmenlerin burada asıl problemleri gördüğü nokta, mevcutların genelde belirtilenin çok üstünde olması ve bunun da bireysel ilgi süresini oldukça aza indirmesidir. O halde bu sorunların iyileştirilmesi ve seviye sınıflarından istenen verimin elde edilebilmesi, öncelikle sınıf mevcutlarının ortalama bir düzeye indirilmesiyle gerçekleşebilecek bir durumdur.

4.3.3. Derste Kullanılan Yöntem ve Yaklaşımlar

Çalışma grubundaki öğretmenlerimize, Kur’an-ı Kerim öğretiminin daha etkili ve daha verimli olabilmesi için öğrenme ve öğretme süreci içinde derslerde hangi yöntem ve teknikleri kullandıkları sorulmuştur.

Katılımcıların çoğunluğu¹⁶ Kur’an’ın yüzünden okunmasında, kısaca ve meal öğretiminde, ezberlenecek dua ve surelerde görsel ve işitsel materyallerden faydalandıkları, sınıflardaki etkileşimli tahtayı kullanarak dersi daha verimli hâle getirmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında Ö.15’in kısımları drama şeklinde işlediğini söylemesi de dikkate değerdir.

Öğretmenlerden bazıları¹⁷ derslerde gerek Kur’an-ı yüzünden okuturken gerekse dua ve surelerin ezberinde koro yöntemini kullanmaktadır. Orkestra şefi gibi davrandığını söyleyen 7 yıllık öğretmen Ö.21, “Akıllı tahtadan öğrencilere ezber yaptırıyorum. Farklı hocaların okuyuşlarını öğrencilere dinletiyorum. Orkestra şefi gibi sınıfın farklı bölümlerine sırayla okutuyorum” demiştir. Ezberlenecek dua ve surelerde Ö.2 de bu uygulamadan yararlandığını dile getirmiştir. Koro yöntemi bugün hafızlık eğitiminde de kullanılmakta olup toplu tekrar şeklinde ezberleme kazanmak ve öğrencinin hatalarını kendisinin bulup düzeltmesine katkı sağlayan bir yöntemdir. (Güneş, 2019, 185) Özellikle ezberin altyapısı bu kısımda hazırlanmaktadır. Ayrıca bu teknikle zaman daha verimli kullanılabilen ve öğrencilerin bireysel olarak hata yapma korkusu yaşamadan Kur’an eğitimi alabilmelerine de fırsat oluşturulabilmektedir (Bayraktutan, 2017, 161-165).

Katılımcıların bazıları ise¹⁸ bu teknik yerine öğrencileri tek tek dinleyip ilgilendiklerini dile getirmişlerdir. Ö.8, Ö.10, Ö.21 ise Kur’an öğretirken öğrencilerin birbirlerine destek olmaları için akran eşleştirmesi yaptırdıklarını söylemişlerdir. Öğretmenlerin bir bölümü¹⁹ derste öğrencileri ödüllendirdiklerini söylemişlerdir. 10 yıllık öğretmenlik tecrübesine sahip Ö.17, “Öğrencilerin namaz dua ve surelerini ezberlemelerini teşvik etmek için yıldız tablosu oluşturuyorum. Ezberledikleri her dua ve sure için öğrenciler bir yıldız alıyor. Bu liste sınıfta asılı duruyor. Öğrenciler de yıldızlarını arttırmak için çalışıyor. Ödül olarak 20 kişilik sınıfta 16 öğrenci istediğim kalitede dua veya sureyi ezberleyebilirlerse piknik etkinliği yapacağımı söylüyorum” diyerek dua ve sureleri ezberletirken öğrencileri ödüllendirdiğini dile getirmiştir. Ö.3, “Kur’an öğrenen öğrenciler için 20 dakika ile sınırlanan, ailesinin de katıldığı ‘Kur’an’a geçiş kutlaması’ düzenleyip sınıfa pasta ikram ediyorum ve burada çekilen fotoğrafları okul panosunda 1 ay boyunca sergiliyorum” derken, Ö.21 de benzer uygulamalarla dersi daha cazip hale getirerek sevdirmeyi amaçladığını şu sözlerle belirtmiştir: “Derse başlarken ‘Rabbi yessir ...’ duasını hep beraber okuyoruz. Mealini de bir öğrenci okuyor. Böylece büyük bir coşku ve heyecan ile Kur’an dersinde olduklarını hissederek öğrenciler derse başlıyorlar. Kur’an okumaya geçen öğrenciler için Kur’an’a geçiş belgeleri

¹³ 13 kişi: Ö.1, Ö.2, Ö.4, Ö.6, Ö.7, Ö.8, Ö.9, Ö.13, Ö.16, Ö.18, Ö.19, Ö.20, Ö.21.

¹⁴ 13 kişi: Ö.3, Ö.5, Ö.10, Ö.11, Ö.12, Ö.14, Ö.15, Ö.17, Ö.22, Ö.23, Ö.24, Ö.25, Ö.26.

¹⁵ 18 kişi: Ö.1, Ö.2, Ö.3, Ö.5, Ö.6, Ö.7, Ö.8, Ö.9, Ö.11, Ö.12, Ö.14, Ö.15, Ö.18, Ö.19, Ö.22, Ö.23, Ö.24, Ö.26

¹⁶ 18 kişi: Ö.1, Ö.2, Ö.6, Ö.8, Ö.9, Ö.10, Ö.11, Ö.14, Ö.15, Ö.16, Ö.18, Ö.19, Ö.20, Ö.21, Ö.23, Ö.24, Ö.25, Ö.26.

¹⁷ 8 kişi: Ö.2, Ö.8, Ö.11, Ö.17, Ö.18, Ö.21, Ö.24, Ö.25.

¹⁸ Ö. 10, Ö.13, Ö.18, Ö.26.

¹⁹ 7 kişi: Ö.1, Ö.2, Ö.3, Ö.4, Ö.9, Ö.17, Ö.21.

düzenleyip öğrencilere pasta, börek, çörek, kalem, ayraç, rozet gibi hediyeler alıyorum.” Diğer katılımcılardan Ö.5, Ö.8, Ö.11, Ö.14 ve Ö.16 da derslerini etkinlik ve oyunlarla daha eğlenceli hale getirdiklerinin belirtmişlerdir.

Bazı katılımcıların gerçekleştirdiği gibi, gelişim düzeyi dikkate alınarak derslerin bir takım etkinliklerle tekdüzelikten çıkarılması öğrenmeye olan ilgiye her zaman pozitif bir katkı sunmaktadır. Bu husus Kur’an öğretiminde daha bir önem kazanmaktadır. Nitekim yapılan başka bir araştırma sonucuna göre de seçmeli din derslerinin etkinliklerle işlenmesinin dersin seçilmesini olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır (Çiftçi, 2017, 209-210, 251).

4.3.4. Ders Saatleri

Çalışma grubundaki öğretmenlerin yarısından fazlası, dersin 2 saat oluşunu yeterli görmemektedirler. Bununla birlikte Ö.3, Ö.11, Ö.17, Ö.19, Ö.24 ve Ö.25 belirli şartlar oluştuğunda ancak ders saatini yeterli görürken; Ö.3, Ö.11 ve Ö.17 de sınıf mevcutları 15 olduğu takdirde ders saatlerinin yeterli olabileceğini ifade etmişlerdir. Ders saatinin öğrencilere göre farklılaştığını düşünen Ö.9 bazı öğrenciler için yeterli, bazıları öğrenciler için yetersiz kaldığını vurgulamıştır. Ö.10, Ö.13 ve Ö.18 ise ders saatinin ideal olduğunu, fazlasının bıktırıcı olabileceğini vurgulamışlardır.

Konuyla ilgili diğer bazı araştırmalarda da öğretmenler aynı probleme dikkat çekerek Kur’an-ı Kerim dersi saatinin içerik açısından yetersiz olduğunu dile getirmişlerdir (Çiftçi, 2017, 218; Gürer & Keskiner, 2016, 239; Kotan, 2015, 95). Öğrenci sayılarının çokluğu ve programın yoğunluğu ders saatleri açısından handikap oluşturmaktadır. O halde burada içerik(program)-ders saati-öğrenci sayıları arasında bir uygunluk oluşturulması gerekmektedir. Bunun gerçekleştirilmesi öyle gözükmektedir ki dersle ilgili birçok sorunun çözülmesine imkân oluşturabilecektir.

4.3.5. Fiziki Ortamlar

Okullar, birbirinden farklı fiziki koşullara sahiptir. Okulların bulunduğu yerleşim yerleri de bunda etkilidir. Bazı okullar, yerleşim olarak şehir merkezinde bulunurken bazı okullar merkez dışında bulunmakta, bir kısmında derslik sistemi, bir kısmında sınıf sistemi uygulanmaktadır. Aynı şekilde bir kısmında teknolojik imkânlar yeterliyken bir kısmı bu imkânlardan mahrumdurlar. Bu sebeple çalışma grubundaki öğretmenlerimize görev yaptıkları okulların fiziki yeterlilikleri ile ilgili düşünceleri sorularak, ortamların seçmeli Kur’an-ı Kerim dersine olan etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Katılımcılardan Ö.1, Ö.4, Ö.6, Ö.8, Ö.11, Ö.18 Ö.21, Ö.24, Ö.26, okul ve sınıflarını fiziki olarak yetersiz görmektedir. Bu öğretmenlerden Ö.1, Ö.6 ve Ö.13 okulun fiziki durumunun ders açısından yeterli olmadığını, ders için sınıf bulamadıklarını, çok amaçlı salonda ders işlemek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında Ö.1, “Okulumda kalıcı materyallerin sınıf içinde hazırlanabileceği bir Kur’an sınıfı yok. Seçmeli Kur’an-ı Kerim dersi için sınıf olarak Beden Eğitimi dersi olan öğrencilerin sınıflarını kullanıyoruz” demiştir.

Ortaokulda görev yapan Ö.4, “Okulumuz depremde hasar görmüş bir binaya sahiptir. Bunun yanında okulumuzda taşınmalı öğrenciler de var” diyerek daha ciddi bir fiziksel yetersizlikten bahsetmiştir. Dersle ilgili özel bir gereksinimden bahseden Ö.21, “Öğrencinin abdest almadan okula geldiğinde boyuna uygun, okulda abdest alabileceği bir yer yok. Lavabolar pis. En azından öğrencilerin abdest alabilmesi için bir lavabonun ayrılması gerekiyor” diyerek Kur’an-ı Kerim dersi açısından abdest alma mekânlarına olan gereksinime vurgu yapmıştır. Meydan’ın yaptığı araştırmada da öğretmenler, abdest alma yeri ve mescit gibi mekânların okulda olmayışının Kur’an-ı Kerim derslerinde öğrencileri zor durumda bıraktığını belirtmişlerdir (Meydan, 2015, 687).

Sınıfların ve okulun fiziki durumunu dersin öğretimi için yeterli görmeyenler yanında, mevcut durumlarını yeterli bulan öğretmenler de²⁰ bulunmaktadır. Yine okulunun fiziki imkânlarını yeterli gören bir katılımcı olan Ö.13 ise, “Kur’an öğretiminde asıl önemli olan, öğrencilerin istekli olmasıdır. İstekli olan öğrenciler, fiziki imkânlar ne olursa olsun başarılı olurlar” diyerek aslolanın öğrenci ilgisi olduğuna dikkat çekmiştir.

Görülüyor ki dersi veren öğretmenlerin önemli bir kısmı öğrenme ortamlarının yetersizliği ve olumsuzluğuna dikkat çekmektedir. Öğrenmeyi kolaylaştıran önemli hususların başında ortam gelmektedir. Öğretim ortamının öğretim konusuna uygun ve dikkat çekici bir şekilde dizaynedilmesi, öğrenmeyi kolaylaştıracığı gibi onu cazip bir hale getirebilmektedir. Seçmeli Kur’an derslerinin de bu şekilde oluşturulmuş ortamlarında gerçekleştirilmesi, onun öğretimini kolaylaştırıp cazip hale getireceği gibi sonraki yıllarda da seçimini kolaylaştıran bir faktör olabilecektir. Dönüşümlü olarak her sınıfın kullanacağı özel Kur’an sınıflarının oluşturulması Kur’an eğitiminin kendine has ortamının oluşmasına da imkân oluşturabilecektir. Ayrıca duvarlarında panoları, afişleri, etkileşimli tahtası/projeksiyonu, sesli ve görüntülü

²⁰ Ö.5, Ö.6, Ö.7, Ö.9.

materyalleri mevcut bir şekilde oluşturulmuş özel Kur'an sınıfları öğrencilerin derste daha çabuk motive olmalarında etkin rol oynayacaktır (Yılmaz, 2016, 36).

4.3.6. Ölçme ve Değerlendirme

Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi, müfredata ilk olarak dâhil olduğunda notla değerlendirilmezken, daha sonra yapılan değişikliklerle 2014-2015 eğitim-öğretim yılından itibaren not üzerinden değerlendirilmeye başlanmıştır. Öğretmenlere "Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin notla değerlendirilmesi öğrencileri nasıl etkiledi?" sorusu yöneltilmiş buna karşılık öğretmenlerin tamamı dersin notla değerlendirilmesini faydalı gördüklerini söylemişlerdir. Ayrıca Ö.1, Ö.10, Ö.11, Ö.14, Ö.21 ve Ö.25 gibi katılımcılar dersin notla değerlendirilmesinin dersin önemsemesi açısından gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Ö.8 uygulamanın öğrenciyi daha disiplinli ve özverili çalışmaya sevk ettiğini, Ö.13 öğrenciyi motive ettiğini, Ö.19 öğrencilerin derse çalışıp geldiklerini, Ö.12 ise öğrencilerin dersi daha ciddiye aldıklarını vurgulamışlardır. Seçmeli Kur'an derslerinin akademik ağırlığının yetersiz oluşu ve derslerin notla değerlendirilmeyişinin öğrencilerin motivasyonuna ve dersin verimliliğine olumsuz etkide bulunması hususu, başka araştırmalardaki öğretmenlerin de ortak vurgu yaptığı bir konulardan biridir (Gürer & Keskiner, 2016, 247; Meydan, 2015, 688).

Öğretmenlere ayrıca "ölçme ve değerlendirme sürecini planlarken nelere dikkat ediyor ve değerlendirmeyi nasıl yapıyorsunuz?" sorusu yöneltilerek ölçme ve değerlendirmeyi nasıl yaptıkları konusundaki tutumlarını paylaşmaları istenmiştir. Not verirken öğretmenlerin çok azının²¹ sadece yazılı yaptığı görülmektedir. Yazılı yaptığını söyleyen 11 yıllık öğretmenlik tecrübesi olan Ö.1, "Not ortalamaya etki ettiği için yazılıdan önce öğrencileri çalıştırıyorum. Öğrencilere çalışma kâğıdı veriyorum. Böylece öğrenciler iyi notlar alıyorlar" demiştir.

Öğretmenlerin bir kısmı²² hem yazılı hem sözlü uygulama sınavı yaptıklarını belirtmişlerdir. Yazılı yaparken bütün öğrencilerin cevaplayabileceği sorular sorduklarını, uygulama sınavında ise öğrencilerin seviyelerini dikkate aldıklarını belirtmişlerdir. Ö.24, "Yazılı yaparken her grup öğrenciye göre soru hazırlıyorum. Öğrenciler okumayı öğrenirken yazmayı da öğreniyorlar. Arapça yazı yazmayı ne kadar öğrendiklerini görmek için yazılı sınav yapıyorum. Konulara göre ölçekler hazırlayıp ders içindeki öğrencilerin durumlarına bakarak okuma becerilerini değerlendiriyorum" diyerek dereceli puanlama anahtarını not verirken kullandığını söylemiştir. Ö.11 ise, "Ölçme ve değerlendirmeyi öğrencilerin hem teorik bilgileri hem de uygulamaya dönük çabalarına göre yapıyorum" demiştir.

Katılımcıların yarısından fazlasının²³ hiç yazılı sınav yapmadığı ve uygulama sınavıyla yetindiği görülmektedir. Ö.2, Ö.9 ve Ö.15 süreci değerlendirdiklerini (+) ve (-) ile değerlendirme yaptıklarını söylemişlerdir. Ö.4, Ö.6 ve Ö.13 ise notları verirken öğrencilerin seviyelerine ve sınıf içi durumlarına dikkat ederken; öğretmenlerden bir diğeri (Ö.10) not verirken bilenle bilmeyeni olabildiğince farklı tutmaya çalıştığını ifade etmiştir. Kazanımları dikkate alan Ö.26, "Öğrencilerin her okuyuşları için 100 üzerinden puanlama yapıyorum. Bunun için kendi gelişimlerini ve kaçınıcı sınıf ise o kazanımları dikkate alıyorum. Her ders değerlendirme yaptığım için öğrenciyi haftalık olarak takip etmek kolaylaşıyor. Dönem sonunda ise vermiş olduğum puanları ve öğrencinin derste tutum ve davranışlarını da göz önünde bulundurarak tekrar değerlendirme yapıyorum" diyerek uygulaması hakkında bilgi vermiştir. Not verirken haftalık süreç değerlendirme tutanakları hazırladığını söyleyen Ö.8 ise süreç değerlendirmesi yaptığını belirtmiştir.

Ölçme ve değerlendirme yaparken belli bir sınav takviminin olmadığını belirten Ö.6, Ayete'l-Kürsi gibi bazı ayetlerin ezberlenmesini sınav notu olarak değerlendirdiğini belirtmiştir. Ö.17 ise, öğrencilere not verirken e-okul sisteminde uygulama notu için alanın olması gerektiğini dile getirmiştir.

Katılımcılardan Ö.1, Ö.3, Ö.5 ve Ö.6, Kur'an-ı Kerim dersinin seçmeli olması sebebiyle öğrencilere genellikle yüksek not vermeye çalıştıklarını söylemiştir. Yüksek nattan kast ettiğini açıklayan Ö.3 ve Ö.19, okuldaki DKAB öğretmenleri olarak bütün öğrencilere 100 verdiklerini eklemiştir. Ö.1 ise en düşük notun, 85-90 olduğunu dile getirmiştir. Ölçme ve değerlendirme hususunda Ö.12, Ö.13, Ö.23 ve Ö.26 adalet konusuna değinerek bu açıdan öğrencilerin seviye farklılıklarının göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmişlerdir. Uygulamalı değerlendirme taraftarı 10 yıllık öğretmen Ö.17, "Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde iyi çalışan öğrencinin hakkını yemeden seviye olarak düşük seviyedeki öğrenciyi de üzmeden ilerlemeye ve öğrencilere not vermeye çalışıyorum" demiştir. Kotan'ın yaptığı araştırmaya göre ise öğretmenler, seçmeli din derslerinde ölçme ve değerlendirme ile ilgili daha çok "performans değerlendirme" ve "sözlü sınav" yapılması gerektiğini düşünmektedirler.

Bu görüşlerinden hareketle ortaya çıkmaktadır ki ölçme ve değerlendirme konusunda öğretmenler arasında bir birlik mevcut değildir. Öğretim programında bu ilkelerin nasıl sağlanacağını açıklanmaması

²¹ 3 kişi: Ö.1, Ö.16, Ö.25.

²² 6 kişi: Ö.2, Ö.7, Ö.9, Ö.11, Ö.21, Ö.24.

²³ 17 kişi: Ö.3, Ö.4, Ö.5, Ö.6, Ö.8, Ö.10, Ö.12, Ö.13, Ö.14, Ö.15, Ö.17, Ö.18, Ö.19, Ö.20, Ö.22, Ö.23, Ö.26.

ve daha ayrıntılı önerilerin bulunmaması ise bir eksiklik. Programda öğrenme-öğretme süreçlerinde veya ölçme ve değerlendirmede hangi yöntem ve tekniklerin kullanılabilceği, hangi tür etkinliklerin yapılabileceği gibi konularda örneklere yer verilmesine ihtiyaç vardır. Öğretim programındaki "Açıklamalar" kısmında da öğretmenlere yardımcı olabilecek açıklamalara yeterince yer verilmediği görülür. Bu durum ölçme ve değerlendirmede birlik olmamasının bir başka nedeni olarak ortaya çıkmaktadır.

4.3.7. Dersin Seçiminde Etkili Olan Faktörler

Çalışma grubundaki öğretmenlerimize sorulan bir diğer soru, "Kur'an-ı Kerim dersinin seçimi konusunda okul idarenizin ve okulunuzdaki diğer öğretmenlerin tutumları nasıldır?" şeklindedir. Öğretmenler, Kur'an-ı Kerim dersinin seçmeli olması sebebiyle öncelikle öğrenci ve velilerin doğru bilgilendirilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu konuda bazı öğretmenler, okullarında herhangi bir problemin olmadığını ifade ederken bazıları eleştirilerde bulunmuştur. Katılımcıların bir kısmı²⁴ okul idaresinin ve branş öğretmenlerinin olumsuz tutumuna dikkat çekmiştir. Veliler ve öğrencilerin ders seçiminde bilgilendirilmediğini söyleyen Ö.1 bunu şu cümlelerle ifade etmektedir: "Seçseniz de açılmayacak dendiği için öğrenciler dersi seçemiyor, seçmeli olan diğer derslere yönlendiriliyorlar. Okul idaresi, Kur'an-ı Kerim dersini seçmek için öğrenci ve velilerinden dilekçe istiyor. Velileri okula çağırarak Kur'an-ı Kerim dersinin seçimini zorlaştırıyor. Sınıf rehber öğretmeni ve okul idaresi ders açılmayacağını söyleyerek yanlış yönlendirme yapıyor. En azından bu dersin seçiminin engellenmemesi sağlanmalıdır" Bu konuda yapılan iki ayrı araştırmada da, derslerin seçimi konusunda öğrenci ve ailelerin yeterli şekilde bilgilendirilmedikleri hususuna özellikle dikkat çekilmiştir.(Bahçekapılı, 2013, 203; Nazike, 2015, 78)

Katılımcılardan Ö.2 ve Ö.15 diğer branşlardaki öğretmenlerin, bazen ek ders kaygısıyla bu derse olumsuz tavır takınabildiğini hatta bu dersin bir boş ders gibi algılanabildiğini belirtmişlerdir. Ortaokulda görev yapan Ö.17, Kur'an dersinin ise süreklilik isteyen ve ne kadar uzun süre alınrsa o kadar ilerlemenin uygun olacağı bir ders olduğunu, buna mukabil okul idaresinin öğrencinin bu dersi bir kere seçmesini yeterli bulduğunu söylemiştir. Ö.21 ise seçmeli derslerin ilk senesinde hem okul idaresi hem de öğretmenler tarafından bu dersin istenmediğini belirtmiştir.

Dersin seçimini okul idaresinin sınırladığını söyleyen Ö.14, "Okul idaresi özellikle 8. sınıflarda liselere giriş sınavında soru çıkan derslere yoğunlaşılmasını istiyor. Bu yüzden genelde beş ve altıncı sınıflarda Kur'an-ı Kerim dersi seçiliyor" demiştir.

Okul müdürünün olumsuz tutumundan bahseden Ö.19, "Dersin açılması konusunda okul idaresi çok da istekli değil. Diğer dini dersleri seçenleri de bir derste birleştiriyorlar. İlk iki yıl böyle yaptılar. Sonra bu konuda üstüne gidip ısrarcı olduk. Böylece dersin açılmasını sağladık. Bu sefer de talep çok oldu. 50 kişilik sınıf oluştu. 1000 tane öğrencimiz var. Buna rağmen sadece 5. sınıflarda bir sınıf açıldı. Okul idaresi ise bu sınıfları ikiye bölmeye yanaşmadı" diyerek yaşadığı zorluktan bahsetmiştir. Bahçekapılı'nın yaptığı araştırmada benzer sonuçlara değinmiş ve bu derslerin seçimi konusunda bazı okul idaresi ve öğretmenlerin olumsuz tutum ve davranışlarının olduğuna dikkat çekmiştir (Bahçekapılı, 2013, 203).

Dersin seçimine karşı bu olumsuz tutum ve tavırlara rağmen, katılımcı öğretmenlerin çoğu okul idaresinin ve diğer branş öğretmenlerinin olumlu tutumundan bahsetmiştir. Konuyla ilgili bir araştırmaya göre de okul müdürleri, olumsuz tutumlardan kaynaklı değil branş öğretmenin olmaması, okulun fiziki şartlarının yetersiz olması ve okuldaki araç, gereç, mekân eksikliği sebebiyle bu dersleri açmamaktadırlar (Özüt, 2014, 53-61).

Araştırmada katılımcıların tamamına yakını ders seçiminde daha çok ailelerinin etkili olduğunu düşünmektedirler. Ö.9, Ö.11, Ö.14 ve Ö.18 ders seçimlerinde özellikle ailelerdeki akademik beklentiye dikkat çekmişlerdir. Ö.11, "Aile, çocuğunun Kur'an'ı öğrenmesini ya da geliştirmesini istediğinde öğrenci, dersi seçiyor. Akademik başarı odaklı olan ailelerde ise öğrenciler, sınav konularına yakın olan dersleri seçiyor" demiştir. Velinin derse karşı olumsuz tutumunun etkisinden bahseden Ö.3 de ailelerin din eğitimine verdikleri önemin ya da bakış açısının ders seçiminde etkili olduğunu söylemiştir. Diğer bir katılımcı Ö.4 ise "Düşünce yapıları bakımından ailede olumsuz bir düşünce varsa dersi seçmeleri imkânsız. Ancak öğretmenin tutum ve davranışları bazen olumluya çevirebiliyor. Öğrencinin istek ve arzusunu ortaya çıkararak dersi seçmesinde etkili olur" şeklindeki yaklaşımıyla öğretmenini seven öğrencilerin, ailelerinin düşüncelerine rağmen dersi seçebildiğini belirtmiştir.

Katılımcılardan bazıları,²⁵ kendi isteğiyle dersi seçmeyen öğrenciler için Kur'an-ı Kerim dersinin pek verimli olmadığını, o öğrencilerin ekstra motive edilmelerinin gerektiğini, bütün çabaların bunun bazen yetersiz kalabildiğini belirtmişlerdir. Bu yüzden öğrencilerin dersi kendi istekleriyle seçmesinin önemli olduğuna vurgu yapmışlardır. Ö.23, "Öğrenciler, seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde çalışmıyorlar. Bu da dersteki

²⁴ 5 kişi: Ö.1, Ö.14, Ö.17, Ö.19, Ö.26.

²⁵ (9 kişi; Ö.1, Ö.3, Ö.6, Ö.7, Ö.10, Ö.11, Ö.12, Ö.23, Ö.24)

verimi düşürüyor. İsteksiz olan öğrenciyi zorlamak diğer öğrencileri de olumsuz etkiliyor” derken Ö.24, bu öğrencilerin çalışmadıkları için Kur’an-ı Kerim öğretiminde ilerleyemediklerini ilave etmiştir.

Farklı bazı araştırmalara göre ise öğrencilerin kendi isteğiyle dersi seçmemesi öğretmenler açısından önemli bir sorun olarak görülmektedir (Çiftçi, 2017, 214-216; Meydan, 2015, 687). Pamuk ve Kiraz’ın araştırmasına göre okulların yarıya yakınında seçmeli derslerin belirlenmesi sürecinde okul yönetimlerinin belirgin yönlendirmesinin olduğu sonucu bulunmuştur (Pamuk & Kiraz, 2016, 985). Öyleki araştırmamızda da benzer sonuçlar ortaya çıkmış ve öğretmenlerin birçoğu²⁶ ders seçiminde okul idaresi ve ders öğretmenin etkisinden bahsetmişlerdir.

Görüldüğü gibi derslerin seçiminde okul idaresi ve öğretmen yanında veli etkisinin ve beklentilerinin etkili olduğu gözlemlenmektedir. MEB’in genelgesinde seçmeli derslerin öğrencilerin ilgi, yetenek ve istekleri doğrultusunda velisinin de rehberliğinde öğrenci tarafından seçilmesi beklenmektedir (MEB, 2012b). Velinin görüşü önemli olmakla birlikte bu seçimde çocuğun görüşüne başvurulması onun dersi kendinin seçip benimsemesi yönünde bir rehberliğin yapılması, dersten daha nitelikli bir şekilde istifade edilmesinde oldukça önem arz etmektedir. Seçimlik derslerde öğrencilerin ilgi ve istekleri göz ardı edilmemeli, bu derse karşı tutumunun olumsuzluğu halinde ise bunun sebepleri araştırılarak giderilmeye çalışılmalıdır.

4.3.8. Öğretmen Yeterliliği

Çalışma grubundaki öğretmenlerimizden yükseköğretimde aldıkları eğitimi Kur’an-ı Kerim öğretimi açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Öğretmenlerin bir kısmı²⁷ üniversitede aldıkları eğitimin yeterli olduğunu düşünmekteyken kalan kısmı aldıkları eğitimi yeterli görmediklerini belirtmişlerdir. Özellikle DKAB bölümü mezunları üniversitede aldıkları Kur’an-ı Kerim dersini hem müfredat hem de süre açısından yetersiz gördüklerini belirtmişlerdir. Başka araştırmalarda da DKAB bölümü mezunları Kur’an-ı Kerim dersinde kendilerini yeterli görmezken diğer öğretmenler de zorlandıklarını ifade etmişlerdir (Bahçekapılı, 2013, 229; Güner & Keskiner, 2016, 252). Yorulmaz’ın bu konuya dair araştırmasında da, Arap harflerinin mahreçlerini bilme ve uygulama konusuyla Kur’an-ı Kerim öğretim metodları konusunda eğitim fakültesi İDKAB bölümü mezunları, ilahiyat fakültesi mezunlarına göre kendini daha yetersiz hissetmektedirler (Bilal, 2014, 310).

Üniversitedeki Kur’an-ı Kerim dersine farklı açıdan bakan Ö.5, Ö.17, Ö.21 ve Ö.25, fakültede tecvid ve mahreci öğrendiklerini, ezber yaptıklarını, Kur’an okuduklarını ancak Kur’an’ı nasıl öğretilmesi gerektiğini öğrenmediklerini söylemişlerdir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olmak üzere eğitim aldıklarını ve bunun Kur’an dersleri için yetersiz olduğunu dile getiren Ö.2, Ö.17 ve Ö.21, bundan sonra öğretmen olacıklara seçmeli derslerin öğretim yöntem ve tekniklerinin de öğretilmesini önermişlerdir.

Üniversitede aldıkları eğitimi yetersiz gören öğretmenlerin bir bölümü²⁸ kendilerini geliştirmek için çabaladıklarını ifade etmişlerdir. Ö.9 ve Ö.15, Kur’an-ı Kerim tilaveti için özel ders aldığını söylerken, Ö.5 ve Ö.6 düzenli olarak Kur’an-ı Kerim okuduklarını ve anlamaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ö.6 ise “*Din dersinde konuları anlatırken konuların pekiştirilmesi için ayet meallerinden örnekler veriyorum. Güzel Kur’an-ı Kerim okuyan tanınmış ve güvendiğim kişilerden de Kur’an’ı Kerim’i dinliyorum*” demiştir. Ö.14 ve Ö.20, kendini geliştirme adına bazı yayınlardan, kitaplardan ve internetten faydalandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan Ö.15, Ö.16 ve Ö.23 ise bu konuda iyi olan hocalardan, ünlü hafızlardan sürekli Kur’an-ı Kerim tilavetini dinleyip tekrar yaptıklarını belirtmişlerdir.

Çalışma grubundaki öğretmenlerimize son olarak mesleki gelişimlerine katkı sunacak hizmet içi bir eğitime katılıp katılmadıkları sorulmuş ayrıca, hem alan bilgisi hem özel öğretim yöntemlerini bilme ve kullanabilme noktasında kendilerini değerlendirmeleri istenmiştir.

Öğretmenlerin yarısı,²⁹ Kur’an öğretimi konusunda hiçbir hizmet içi eğitim almadıklarını söylemişlerdir. Öğretmenlerin yaklaşık yarısı ise³⁰ hem alan bilgisi hem de özel öğretim yöntemlerini bilme noktasında kendilerini yeterli gördüklerini belirtmişlerdir. Ö.9, “*Üç senedir 5., 6. ve 7. sınıfların Kur’an-ı Kerim dersine giriyorum. Özel öğretim yöntem ve teknikleri dersi almış biri olarak öğrenmiş olduğum bilgileri öğrencilere aktardığım müddetçe kendimi yeterli görüyorum. Kur’an-ı Kerim okuma konusunda öğrencilere yetebileceğimi düşünüyorum. Bunun yanında hem özel öğretim yöntem ve teknikleri hem de Kur’an-ı Kerim okuma bilgi ve becerisi teorikten çok pratik uygulamalarda kendini gösterdiği için hiç kimsenin bu konuda tam bir yeterliliğe sahip olduğunu iddia edemeyeceğimi düşünüyorum*” şeklindeki yaklaşımıyla yeterlilik konusuna farklı bir açıdan yaklaşmıştır.

²⁶ 14 kişi: Ö.1, Ö.2, Ö.4, Ö.5, Ö.8, Ö.9, Ö.10, Ö.13, Ö.14, Ö.16, Ö.17, Ö.21, Ö.22, Ö.24.

²⁷ 6 kişi: Ö.1, Ö.14, Ö.16, Ö.19, Ö.20, Ö.26.

²⁸ Ö.4, Ö.5, Ö.6, Ö.7, Ö.9, Ö.13, Ö.14, Ö.15, Ö.16, Ö.20, Ö.21, Ö.22 ve Ö.2.

²⁹ 13 kişi: Ö.1, Ö.2, Ö.3, Ö.4, Ö.5, Ö.6, Ö.7, Ö.8, Ö.9, Ö.10, Ö.12, Ö.16, Ö.17.

³⁰ 12 kişi: Ö.1, Ö.7, Ö.8, Ö.13, Ö.14, Ö.16, Ö.17, Ö.19, Ö.21, Ö.22, Ö.23, Ö.26.

Öğretmenlerin ekseriyeti³¹ alan bilgisi veya formasyon konularında kendilerini yeterli görmediklerini ifade etmişlerdir. Bu katılımcılardan Ö.2, Ö.3, Ö.4, Ö.12 ve Ö.25 özellikle Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma ve mahreçler konusunda kendilerini yeterli görmediklerini ifade etmişlerdir. Dört yıldır 8 ve 9. sınıfların Kur'an-ı Kerim dersine girdiğini ifade eden Ö.3, "Mahreç ve tecvid kurallarına uygun olarak Kur'an-ı Kerim'i okuyorum fakat tashih-i huruf konusunda kendimi eksik görüyorum. Bu konuda eğitim almam gerektiğini düşünüyorum" şeklindeki sözleriyle ihtiyacına dikkat çekmiştir. Üç yıldır 5, 6 ve 7. sınıfların Kur'an-ı Kerim dersine girdiğini söyleyen Ö.12 ve Ö.20 de benzer cümlelerle aynı eksikliklere vurgu yapmıştır.

Daha önce Kur'an-ı Kerim öğretme tecrübesine sahip olduğunu söyleyen katılımcılardan Ö.24, "Kur'an kursu öğretmenlerinden öğrendiğim yöntemleri seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde kullanıyorum. Çocukların öğrenme seviyelerinin farklı olması sebebiyle Kur'an kursundaki gibi tek tek öğrencileri dinleyerek ders işliyorum" diyerek Kur'an kurslarında kullanılan yöntemleri Kur'an-ı Kerim dersinde kullandığını dile getirmiştir. Ö.10 ise, "Hem meslek lisesindeki sınıfların hem de ortaokul 6. ve 7. sınıfların Kur'an-ı Kerim dersine girdim. Kur'an-ı Kerim dersinde hitap ettiğim kesimi göz önünde bulundurursak Kur'an'dan gündelik hayatta istifade edecekleri kısmı ana fikir halinde vermeye özen gösteriyorum. Böyle yaptığım sürece dersin amacına ulaştığını düşünüyorum" demiştir.

Katılımcıların yarısından fazlası³² mesleki yeterlilik konusuna değinmiş ve Diyanet İşleri Başkanlığındaki Kur'an kursu öğreticilerine seminerler düzenlendiği gibi Milli Eğitimdeki Kur'an-ı Kerim dersi öğretmenlerine de böyle bir çalışmanın yapılmasının faydalı olacağını belirtmişlerdir. Kur'an öğretimi üzerine gerçekleştirilen bir araştırmada da hizmet içi eğitime ihtiyacı olduğunu düşünen öğretmenler, en çok Kur'an-ı Kerim'i güzel okuma konusunda daha sonra ise Kur'an-ı Kerim öğretimi ile ilgili yaklaşım, yöntem ve teknikler konusunda kurs ve seminere olan ihtiyaçlarını dile getirmişlerdir (Kantar, 2008, 63-64; Yüksel, 2016, 27).

Öğretmenlerin beyanı ve araştırmaların da işaret ettiği gibi Kur'an eğitimi ister imam hatip liselerinde zorunlu olarak isterse ortaokul ve liselerde seçmeli verilsin bu dersleri öğretecek öğretmenlerin sadece lisans düzeyinde aldıkları yetersiz eğitimle bunu sürdürmesi doğru bir yaklaşım olmayacaktır. O halde bu öğretmenlerin ilgili ders kapsamındaki muhtevanın öğretimine yönelik özel öğretim yaklaşımları konusunda belli aralıklarla donanımlarının yükseltilmesi gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğretmen görüşlerine göre seçmeli Kur'an derslerinin mercek altına alındığı bu araştırmada probleme dair birçok veriye ulaşılmıştır. Araştırmaya ait genel sonuç şudur: Kur'an-ı Kerim dersinin seçmeli olarak müfredata dâhil edilmesi önemli bir gelişme ve fırsat olarak nitelendirilmesine rağmen dersin uygulamasına ait gerek program gerek materyal ve gerekse öğretmen yeterlilikleri bakımından birçok eksiklikler bulunmaktadır. Özellikle yaz Kur'an kursuna gidemeyen ama Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek isteyen öğrenciler için Kur'an-ı Kerim dersi çok büyük bir fırsat olarak görülmektedir. Gözlemlerinden hareketle öğretmenlerin çoğunluğu, Kur'an-ı Kerim dersini seçen öğrencilerin dindarlıklarında, ahlakında ve davranışlarında olumlu değişimlerin olduğunu düşünmektedir. İstenilen değişim hemen gözlemlenirse de öğretmenler, Kur'an ahlakının zaman içinde öğrencileri olumlu olarak etkileyeceğini düşünmektedir.

Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun öğretim programını eksik ve yetersiz görmelerine rağmen programı takip etmeye çalıştıkları görülmektedir. Sınıfların kalabalıklığı, öğrencilerin Kur'an okumadaki seviye farklılıkları ve ders saati öğretim programının uygulanmasını zorlaştıran hususlardır. Öğretmenlerin büyük bölümü ders kitabını yetersiz bulmaktadır. Ders kitaplarının daha eğlenceli, daha renkli, bol etkinlikli hazırlanması önerisinde bulunmaktadırlar. Ders kitabını kullanmayan ya da kısmen kullanan öğretmenler, yardımcı kaynakları derslerinde kullanmaktadırlar.

Öğretmenlerin çoğu, okul ve sınıflarını fiziki olarak yeterli görmektedir. Bazıları ise seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi için kullanılacak ayrı bir dersliğin olmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Ayrıca görsel materyal açısından etkileşimli (akıllı) tahta kullanmanın önemine vurgu yapmışlardır. Öğrencilerin rahatlıkla abdest alabilecekleri yerler açısından da okulun fiziki durumları iyileştirilmelidir.

Öğretmenlerin tamamına yakını, seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde harfleri öğretmek, farklı kıraat hocalarından Kur'an okuyuşlarını dinletmek, kıssalar ile ilgili video ve slayt izletmek için görsel ve işitsel materyalleri kullanmakta ve teknolojiye faydalanmaktadır. Öğretmenler derste farklı yöntem ve teknikleri kullanarak dersi daha verimli hale getirmeye çalışmaktadır. Öğretmenlerden bir kısmı sınıfları gruplara ayırma, koro şeklinde tekrarlatma, bireysel olarak öğrencileri dinleme, oyun ve etkinlikler ile dersi işlemektedir. Kur'an'ın anlaşılıp uygulanması gerektiği konusunda bir bilinç oluşturmaya çalışan, meal

³¹ 14 kişi: Ö.2, Ö.3, Ö.4, Ö.5, Ö.6, Ö.9, Ö.10, Ö.11, Ö.12, Ö.15, Ö.18, Ö.20, Ö.24, Ö.25.

³² 14 kişi: Ö.2, Ö.3, Ö.4, Ö.5, Ö.6, Ö.9, Ö.10, Ö.11, Ö.12, Ö.15, Ö.18, Ö.20, Ö.24, Ö.25.

öğretimi yapan öğretmenlerin olduğu görülmektedir. Eğlenceli etkinlikler ve ödüllendirmelerle öğrencilerin derste mutlu olmalarını sağlamaya çalışan öğretmenler de bulunmaktadır.

Dersin not üzerinden değerlendirilmesini öğretmenler olumlu olarak karşılanmaktadır. Katılımcılar dersin notla değerlendirilmesini, dersin önemsemesini sağlayan ve çalışmaya teşvik eden bir faktör olarak görmektedir. Ancak öğretmenler, notla değerlendirme hususunda dikkatli olunması gerektiğini düşünmektedir. Çünkü zayıf not, öğrencileri Kur'an'dan soğutabilir ya da bir daha Kur'an-ı Kerim dersini seçmelerine engel olabilmektedir. Ölçme ve değerlendirme ile ilgili bazı öğretmenler, bütün öğrencilerin cevaplayabileceği yazılı sınavlar yaparken, bazı öğretmenler bir sınavı ya da iki sınavı birden uygulama sınavı şeklinde yapmaktadır. Uygulama sınavında bazı öğretmenler öğrencinin seviyesine dikkat edip öğrencilerin okuyuşunu değerlendirirken, bazıları öğrencilerin öğrenme sürecini değerlendirmektedir. Öğrencilerin derse hazırlıklı gelmelerini ve sınıf içi davranışlarını değerlendiren ya da yaptıkları ezberleri göz önünde bulundurup değerlendirme yapan öğretmenler de bulunmaktadır.

Öğretmenlerin ifadelerine göre, bazı okullarda okul idareleri ve öğretmenler, seçmeli Kur'an-ı Kerim dersiyle ilgili yeterli ve doğru bilgilendirme yaparken, bazı okullarda yeteri kadar bilgilendirme yapmayıp dersin seçilmesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Öğretmenlere göre bazı okullarda farklı nedenlerle öğrenciler, istedikleri dersi seçmemektedir. Öğretmenlerin ek ders kaygısı, öğretmenin norm fazlası olma durumu, dersin bir kere seçilmesinin yeterli görülmesi, öğretmenlerin branşlarının derslerin belirlenmesinde dikkate alınması ile din, ahlak ve değer alanındaki derslerin birleştirilmesi gibi nedenler ders seçimini etkilemektedir. Öğrencilerin ders seçiminde en çok aileler etkilidir. Ailelerin Kur'an-ı Kerim dersine karşı olan tutumu ile akademik olarak çocuktan ve okuldan beklentileri, ders seçimlerini etkilemektedir. Öğretmenler, ailelerden sonra okul idarelerinin, dersin seçilmesinde öğrencileri yönlendirici olabildiğini düşünmektedir. Öğrencilerin ilgi ve istekleri de dersin seçilmesinde etkili olmaktadır. Öğretmenler, isteyerek dersi seçen öğrenciler açısından dersin daha verimli geçtiğini dile getirmişlerdir.

Öğretmenlerin çoğu, üniversitede aldıkları Kur'an öğretimini hem süre açısından hem de program açısından yetersiz görmektedir. Bu düşüncüyü dile getirenlerin özellikle DKAB bölümü mezunu oldukları görülmektedir. Ayrıca öğretmenler; üniversitede Kur'an-ı Kerim'i nasıl öğretecekleri ile ilgili eğitim almadıklarını da ifade etmişlerdir. Bazı öğretmenler, Kur'an okuyuşu açısından eksikliklerini dile getirmiştir. Özellikle tecvid ve mahreç öğretiminde zorlandıklarını söyleyen öğretmenler olduğu gibi bazı öğretmenler, alan bilgisi konusunda bazıları da mesleki formasyon açısından kendilerini eksik olarak değerlendirmiştir.

Çalışmada sonucunda elde edilen veriler ışığında aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

1. Kur'an-ı Kerim dersini her sınıf seviyesinde öğrencinin seçmesi sebebiyle ortak öğretim programı gözden geçirilmeli, beklentiler ve okullardaki uygulamalar göz önünde bulundurularak kazanımlar sınıf düzeyine veya seviyeye göre yeniden düzenlenmelidir.
2. Ders kitapları, seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi için yeniden hazırlanmalı, görsel olarak zenginleştirilmeli, bol etkinlikli ve eğlenceli olmalı, her sınıf seviyesinde ilk defa seçen ve Kur'an okumayı bilmeyen öğrencilere de hitap etmelidir.
3. Mümkün olan okullarda seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi için ayrı bir sınıf oluşturulmalı, öğrencilerin rahat abdest alabilmeleri için fiziki mekânlar iyileştirilmelidir.
4. Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi için öğrenciler arasındaki seviye farklılıkları gözetilmeli, mümkünse seviye sınıfları oluşturulmalıdır.
5. Dersler görsel ve işitsel materyaller kullanılarak, zenginleştirilmeli, etkileşimli (akıllı) tahtalar etkili ve verimli bir şekilde kullanılmalı, ilgili sorunlar giderilmelidir. Okullarda gerekli internet alt yapısı oluşturulmalıdır.
5. Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinde öğrenci sayıları azaltılmalı, 20 öğrenciyi geçmeyecek şekilde düzenlenmelidir.
6. Veliler, Kur'an-ı Kerim dersi konusunda bilinçlendirilmeli; veli-öğretmen-öğrenci iş birliği sağlanmalı; hazırlıklı bir şekilde çalışarak derse gelmeleri için öğrenciler teşvik edilmeli, öğrencilere baskı yapılmamalıdır.
7. Öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'in mesajını kavramaları sağlanmalı, meal öğretimine daha fazla önem verilmelidir.
8. Öğretmenler derste daha güler yüzlü, daha sevecen, daha anlayışlı, daha gayretli ve fedakâr olabilmelidir.
9. Belirlenen amaçlara ulaşılabilmesi için seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin ders saati arttırılmalı ve dersler son saatlere konulmamalıdır.
10. Öğretmenler gerek ders içindeki uygulamaları ile gerek düzenleyeceği yarışmalar, ödüllendirmeler ve uygun diğer yaklaşımlarla öğrencileri dersi sevmeye teşvik etmelidir.

11. Not verirken dikkatli olunmalı, öğrenciler gözünde hem dersin değerini azaltabilecek hem de öğrencileri Kur'an'dan uzaklaştıracak negatif tutumlardan uzak durmalıdır.
12. Not verirken öğrencilerin öğrenmedeki gelişim süreci dikkate alınmalıdır. Uygulama sınavına önem verilmeli ve e-okul sisteminde uygulama notu kısmı olmalıdır.
13. Öğrencilerin Kur'an-ı Kerim dersini seçmesi önündeki engeller kaldırılmalı; öğretmen eksikliği, norm fazlası olma durumu ve okul idaresinin olumsuz yaklaşımları gibi olumsuzluklar giderilerek isteyen her öğrencinin Kur'an dersini seçebilmesi sağlanmalıdır.
14. Öğretmenler, lisansta aldıkları Kur'an eğitimiyle yetinmemeli; öğretim açısından kendilerini geliştirmelidir.
15. Öğretmenlerin hem Kur'an okuyuşlarını geliştirmeleri konusunda hem de Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri konusunda merkezi ve yerel eğitimler artırılarak sürekli hale getirilmelidir.
16. İlahiyat fakültelerinde verilen Kur'an-ı Kerim dersleri, ilahiyatçı öğretmen adaylarının ileride seçmeli/zorunlu Kur'an-ı Kerim derslerine girecekleri göz önünde bulundurularak verilmelidir. Bu dersin öğretimine yönelik olarak da ilahiyat fakültelerinde "Kur'an- Kerim Öğretimi" adıyla içeriği farklı yöntem ve materyallerle oluşturulan ve öğretime odaklanan bir ders mutlaka verilmelidir.
17. Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi üzerine yapılacak araştırmaların peyderpey sürmesi, süreçte ortaya çıkan yeni sorunların tespiti ve bunların çözülmesini sağlarken dersin verimliliğinin artmasına da katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Bahçekapılı, M. (2013). *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri: İmkanlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: İlke Yayınları.
- Bayraktutan, O. (2017). Kur'an-ı Kerim Derslerinin Toplu/Koro Halinde Okutulmasının Avantajları ve Dezavantajları. *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (9), 145-171.
- Bilal, Y. (2014). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin, Seçmeli Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler Derslerine İlişkin Öz Algıları. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11(42), 301-324.
- Çiftçi, H. (2017). *Ortaokul Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri İle Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- DÖGM. (2015). *Din Eğitimi ve Öğretiminde Mevcut Duruma Genel Bir Bakış*. Ankara: MEB.
- Görer, Ü. (2015). *Ortaokul Düzeyinde Din Ahlak ve Değerler Alanındaki Seçmeli Derslerin Öğretmen-Öğrenci Görüşlerine Göre Program Açısından Değerlendirilmesi -Denizli Yatılı Bölge Okulları Örneği-* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Güneş, A. (2019). *Türkiye'de Yeni Bir Model Olarak Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Gürer, B., & Keskiner, E. (2016). Öğretmenlerin Görüşleri Doğrultusunda Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerine Dair Bir İnceleme. *Route Educational and Social Science Journal*, 3(1), 219-254.
- Kantar, H. (2008). *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme (Sivas Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi.
- Kaymakcan, R., Aşlamacı, İ., Yılmaz, M., & Telli, A. (2013). *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*. Çınar Basım: DEM Yayınları.
- Kotan, İ. (2015). *Ortaöğretimde Bazı Seçmeli Dini Derslere İlişkin Öğrenci, Öğretmen ve Yönetici Görüşlerinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi.
- Köse, Ü. (2018). *Ortaokullarda Seçmeli Din Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi -Gaziantep İli Örneği-* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi.
- MEB (2012a). *Ortaokul-İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara.
- MEB (2012b). *Seçmeli Dersler Hakkında Genelge*. Tebliğler Dergisi.
- Meydan, H. (2013). Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (40), 219-250.
- Meydan, H. (2015). Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinde Karşılaşılan Problemler (Öğretmen Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma). *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(3), 673-694.
- Nazike, K. (2015). Ortaokul 5. Sınıflarda Tercih Edilen Seçmeli Dersler ve Tercih Nedenlerinin Öğrenci ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(1), 69-94.
- Özüt, A. (2014). *İlköğretim Düzeyindeki Seçmeli Derslerin Seçim Kriterlerinin Öğretmen ve Okul Yöneticisi Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi.
- Pamuk, E., & Kiraz, Z. (2016). Ortaokullarda Okutulan Seçmeli Ders Uygulamalarında Okul Yöneticilerinin Karşılaştıkları Problemler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 977-1003.
- Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB). (2013). *Haftalık Ders Çizelgeleri*.
- Yılmaz, N. (2016). *Kur'an-ı Kerim'i Nasıl Öğretelim*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi.
- Yüksel, Y. (2016). İmam Hatip Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (Tekirdağ Örneği). *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 9-29.